

حقوق جزا و جرم شناسی

نظارت بر محکومین از طریق سامانه های الکترونیکی و
جایش های جرم شناختی آن

تألیف: محمد حسین زاده

سرشناسه :	حسین‌زاده، محمد، - ۱۳۷۱
عنوان و نام پدیدآور :	نظارت بر محکومین از طریق سامانه‌های الکترونیکی و چالش‌های جرم‌شناختی آن/ تالیف محمد حسین‌زاده.
مشخصات نشر :	اردبیل: کوه سنگر، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری :	۱۷۲ ص.
شابک :	978-600-94995-5-7
وضعیت فهرست نویسی :	فیا
یادداشت :	کتابنامه.
موضوع :	مجازات‌های جایگزین زندان -- ایران
موضوع :	Alternatives to imprisonment -- Iran
موضوع :	بلیس -- نظارت و مراقبت
موضوع :	Police supervision
موضوع :	حقوق جزا -- ایران
موضوع :	Criminal law -- Iran
موضوع :	حقوق جزا -- آلمان
موضوع :	Criminal law -- France
موضوع :	جرم‌شناسی
موضوع :	Criminology
رده بندی کنگره :	۵۶۲/۰۹۲۲۰۰۰۱۳۵۵/۳ح
رده بندی دیویی :	۳۶۴/۰۰۵۵
شماره کتابشناسی ملی :	۰۰۸۱۸۷

نام کتاب : نظارت بر محکومین از طریق سامانه‌های الکترونیکی و چالش‌های جرم‌شناختی آن

مؤلف : محمد حسین زاده

طراح جلد : بهمن شاهنده حور

ناشر: انتشارات کوه سنگر

شمارگان : ۱۰۰۰

نوبت چاپ : اول

چاپ و صحافی : محقق

قیمت: ۱۵۰,۰۰۰ ریال

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۹۹۵-۵-۷

مرکز پخش:

اردبیل: انتشارات کوه سنگر (شاهنده)- تلفن: ۰۴۵۳۳۶۲۱۸۲۴ - ۰۹۳۸۹۱۷۶۰۳۱

«کلیه حقوق انتشار و پخش برای انتشارات کوه سنگر، موسسه پژوهشی تدوین، چاپ محقق و مؤلف محفوظ می باشد»

فهرست مطالب

پیش گفتار.....	۱۲
الف) بیان مسئله.....	۱۷
ب) اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۲۰
ج) سوالات تحقیق.....	۲۰
د) پیشینه تحقیق.....	۲۱
ه) اهداف تحقیق.....	۲۲
و) روش پژوهش.....	۲۳
ی) سازماندهی تحقیق.....	۲۴
فصل اول.....	۲۵
کلیات (تعاریف، مفاهیم و پیشینه).....	۲۵
۱-۱ تعاریف و مفاهیم.....	۲۷
۱-۱-۱ سیاست و انواع آن.....	۲۷
۱-۱-۱-۱ مفهوم سیاست جنایی.....	۲۸
۱-۱-۱-۲ انواع سیاست جنایی.....	۳۱
۱-۱-۱-۳ سیاست جنایی تقنینی (قانونی).....	۳۲
۱-۱-۱-۴ سیاست جنایی قضایی.....	۳۳

۳۴	۵-۱-۱-۱ سیاست جنایی مشارکتی
۳۵	۶-۱-۱-۱ مفهوم سیاست کیفری
۳۶	۲-۱-۱ تعریف زندان در ایران
۳۸	۱-۲-۱-۱ زندان از دیدگاه قرآن کریم
۳۸	۲-۲-۱-۱ سجن (زندان)
۴۲	۳-۲-۱-۱ تعریف زندان در آیین نامه های زندان
۴۳	۴-۲-۱-۱ زندان در آیین نامه های زندان
۴۴	۳-۱-۱ تعریف بازداشتگاه
۴۴	۴-۱-۱ ویژگیهای مجازات سال آزاد
۴۵	۵-۱-۱ ماهیت زندان
۴۸	۶-۱-۱ ماهیت آزادی کیفری حبس (سلب محدودیت آزادی)
۴۸	۷-۱-۱ ماهیت اجبارکنندگی زندان
۵۰	۸-۱-۱ طبقه بندی زندان
۵۱	۱-۸-۱-۱ زندان باز
۵۲	۲-۸-۱-۱ زندان نیمه باز
۵۲	۳-۸-۱-۱ زندان بسته
۵۳	۹-۱-۱ مجتمع حرفه آموزی
۵۴	۲-۱ دلایل موافقان و مخالفان زندان
۶۶	۳-۱ جایگزین های حبس
۶۶	۱-۳-۱ انواع جایگزین حبس

۶۷	۲-۳-۱ ویژگی های مجازات جایگزین حبس
۷۰	۴-۱ پیشینه
۷۰	۱-۴-۱ پیشینه نظارت الکترونیکی
۷۱	۲-۴-۱ پیشینه جایگزین های حبس
۷۴	۳-۴-۱ پیشینه زندان
۷۶	۱-۳-۲-۱ زندان ها قبل از انقلاب
۷۷	۲-۳-۴-۱ تاریخچه شکل گیری سازمان زندان ها پس از پیروزی انقلاب
۷۹	۴-۴-۱ پیشینه مجازات های جایگزین
۸۲	فصل دوم
۸۲	نظارت الکترونیکی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲
۸۳	۱-۲ جایگاه نظارت الکترونیکی
۸۳	۱-۱-۲ جایگاه نظارت الکترونیکی در حقوق کیفری ایران
۸۴	۲-۱-۲ جایگاه نظارت الکترونیکی در اسناد بین المللی ممنوعیت تجسس در اسلام
۸۵	۱-۲-۱-۲ ممنوعیت تجسس در اسلام
۸۶	۲-۲ انواع نظارت الکترونیکی و شیوه اجرای آن
۸۶	۱-۲-۲ انواع نظارت الکترونیکی
۸۷	۱-۱-۲-۲ نظارت الکترونیکی منفعل
۸۸	۲-۱-۲-۲ نظارت الکترونیکی فعال
۸۹	۲-۲-۲ شیوه های اجرای نظارت نظارت الکترونیکی

- ۹۳..... ۳-۲ شرایط اجرای برنامه نظارت الکترونیکی
- ۹۴..... ۱-۳-۲ رضایت محکوم علیه
- ۹۵..... ۲-۳-۲ شرایط تعویق مراقبتی
- ۱۰۱..... ۳-۳-۲ نظارت الکترونیکی در جرائم تعزیری درجه ۵ تا ۸
- ۱۰۲..... ۴-۳-۲ اهداف، نظارت الکترونیکی
- ۱۰۲..... ۱-۴-۳-۲ کاهش جمعیت کیفری زندان و صرفه جویی در هزینه
- ۱۰۵..... ۲-۴-۳-۲ حفظ ارتباط با خانواده و شغل
- ۱۰۵..... ۵-۳-۲ کاربرد و برنامه های نظارت الکترونیکی
- ۱۰۵..... ۱-۵-۳-۲ کاربردها
- ۱۱۰..... ۴-۲ برنامه های نظارت الکترونیکی
- ۱۱۰..... ۱-۴-۲ نظارت به منظور پیشگیری از جرم
- ۱۱۳..... ۲-۴-۲ نظارت به منظور کشف جرم
- ۱۱۵..... ۳-۴-۲ نظارت به مثابه مجازات مجرمین
- ۱۱۷..... ۵-۲ حبس خانگی و اهداف آن
- ۱۱۹..... ۱-۵-۲ کیفیت اجرای حبس خانگی
- ۱۲۰..... ۲-۵-۲ شرایط اعمال کیفر حبس خانگی
- ۱۲۲..... ۳-۵-۲ هزینه های اجرایی نظارت و مراقبت الکترونیکی
- ۱۲۷..... فصل سوم
- ۱۲۷..... چالش های نظارت الکترونیکی

- ۱-۳ موانع و محدودیت های مجازات های جامعه مدار ۱۲۸
- ۱-۱-۳ موانع رسمی ۱۲۸
- ۲-۱-۳ موانع اجتماعی ۱۳۰
- ۳-۱-۳ چستی و اهداف بازپذیر سازی اجتماعی ۱۳۱
- ۲-۳ رویکرد حبس خانگی ۱۳۳
- ۱-۲-۳ رویکرد انسانی حبس در منزل ۱۳۳
- ۲-۲-۳ رویکرد اقتصادی حبس در منزل ۱۳۴
- ۳-۲-۳ عدالت ترسیمی و بازپذیری اجتماعی ۱۳۴
- ۳-۳ برنامه مراقبت الکترونیکی، کنترل جرم ۱۳۷
- ۴-۳ چالش های نظارت الکترونیکی در مورد جرمین خطرناک ۱۳۹
- ۱-۴-۳ چالش های نظارت بر مجرمان خطرناک ۱۴۰
- ۱-۱-۴-۳ جرائم و مجرمان خطرناک، نبود معیار و مصداق ۱۴۱
- ۵-۳ معایب نظارت الکترونیکی ۱۴۲
- ۱-۵-۳ مشکلات فنی نظارت الکترونیکی ۱۴۳
- ۲-۵-۳ مشکلات حقوقی ۱۴۴
- ۱-۲-۵-۳ تعارض به آزادی افراد ۱۴۴
- ۲-۲-۵-۳ هزینه افزایش تبعض بین بزهکاران ۱۴۶
- ۳-۲-۵-۳ مشکلات فرهنگی و اجتماعی ۱۴۷
- ۴-۲-۵-۳ مشکلات عملی نظارت الکترونیکی ۱۴۸

۱۴۹	۳-۶ نظارت گریزی
۱۵۰	۳-۶-۱ نظارت گریزی و نظارت الکترونیک
۱۵۳	۲-۵-۳ زمینه ها و موانع اجرایی کیفر حبس خانگی در حقوق ایران
۱۵۴	۲-۵-۴ موانع اجرایی
۱۵۵	۳-۶-۳ نظارت، گریزی
۱۵۸	نتیجه گیرن
۱۶۰	پیشنهادهات
۱۶۲	پیوست ها
۱۶۴	منابع

پیش گفتار

به لطف خداوند عزوجل این تحقیق علمی تحت عنوان (نظارت بر محکومین از طریق سامانه های الکترونیکی و چالش های جرم شناختی آن) در اواخر سال ۱۳۹۴ شروع و در تاریخ ۱۳۹۵/۳/۱۶ به منصفه ظهور رسید. هدف اصلی این تحقیق ارائه تصویر روشن از سیستم نظارت الکترونیکی بر محکومین، معایب، معضلات، کارایی و قابلیت اجرایی آن در سیستم نظام کیفری کشور عزیزمان ایران است. همچنین کوشش به عمل آمده، تادر تهیه مبانی نظری و توضیح مفاهیم کلیدی این پژوهش از منابع معتبر علمی مرتبط با اصل موضوع استفاده صورت گیرد.

یکی از مسائل بحث برانگیز دنیای امروز فلسفه مجازات است. در فلسفه مجازات از چرایی نه چیستی آن سخن به میان می آید، که از آن به مبانی مجازات یا اهداف مجازات حتی در قالب جایگزین حبس می توان یاد کرد.

نظارت الکترونیکی نیز به عنوان یک ضمانت اجرای جایگزین مجازات حبس عمل می کند، از آنجا که موضوع بررسی و مطالعه نظارت الکترونیکی یک موضوع نوپا و تازه و در حال رشد در حقوق کیفری ایران به حساب می آید، همین امر اینجانب را بر آن

داشت تا باتهییه و تدوین این نوشتار حاضر که برگرفته از پایاننامه کارشناسی ارشد اینجانب با عنوان فوق الذکر در دانشگاه آزاد مرکز اردبیل میباشد را تدوین نمایم.

الهی، توبی همتایی و خالق همه مایی و هرچه هست از توست، مافقط توراداریم، بدون تو از هیچ و پوچ هم کمتریم. الهی، تو را بر لطف و رحمت بی کرانت بسیار می ستایم و اگر ما اهمیت لطف تو را نداریم اما رحمت واسعه تو چنان است. که حتی بندگان گناهکار و ناچیز خود را نیز فراموشی گیر چرا که معصوم (ع) با استناد بر کتاب تو و استشهاد و استظهار از آن فرموده باشند «اگر ما برای دریافت رحمت تو نااهل هستیم اما رحمت تو بر فراگیری همه اهل است». الهی، امید ما ز نیست که همیشه با فضل و کرامت خود با ما رفتار کنی نه با عدالت خود که در غیر این صورت "دردیم".

امید است. اثر حاضر، در شکل کنونی، مورد توجه و استفاده همگان، به ویژه دانشجویان رشته حقوق جزا و جرم شناسی واقع گردد.

والسلام علینا وعلی عبادالله الصالحین

محمد حسین زاده

ظهور و بروز ابزار و وسایل جدید در پرتو فناوری های پیشرفته، همچنانکه شیوه ها و شگرد های سنتی و قدیمی بزهکاران را دستخوش تغییر و تحول نموده و جلوه ها و اشکال نوینی از بزهکاری را رقم زده است تحولاتی در قلمروی پاسخ دهی پیشینی و پسینی به پدیده های مجرمانه به ارمغان آورده است. دانش کیفر شناسی با پشت سر گذاشتن مراحل اولیه تکامل خود و گذر از قلمروی تبیین و توضیح مقولاتی چون جرم و مجازات، امروز با ارائه و توسعه ی کیفر های جایگزین به مرحله ی کامل تری از فلسفه ی وجودی کیفر دست یافته است. جنبش های جدید جرم شناسی با ارائه ی جایگزین های کیفر حبس که مهمترین یکی از مهم ترین کیفر ها در اکثر جوامع بشری به شمار می رود، در پی اصلاح نظام پاسخ دهی کیفری می باشند.

می توان گفت به همین دلیل، جنبش جرم شناسی جدید که خواستار اصلاح مجازات ها بوده، نظریه ی جایگزین های کیفر زنده را مطرح کرده است. تحولات دهه های اخیر باعث شده که در بسیاری از نظام های کیفری، جانشین های گوناگونی برای محکومیت حبس در نظر گرفته شود. در همین راستا، در کنار شیوه های دیگر تعدیل کیفر حبس مانند آزادی مشروط و تعلیق مراقبتی، امروزه از جایگزین های نوینی مانند تعویق تعقیب، میانجی گری، کار عام المنفعه، بازداشت خانگی، پادگان های آموزشی - اصلاحی، جریمه های روزانه و نظارت الکترونیکی نیز استفاده می شود.^۱

اما نباید فراموش کرد که جایگزین ها نیز مشکلات خاص خود را دارند. جایگزین های مجازات حبس باید ساختار معقول و متناسبی داشته باشند تا دادگاه ها بتوانند با اعتماد کامل به مفید و موثر بودن، آن ها را اعمال کنند. برای تامین این اهداف، مقررات مربوط به هرجایگزین باید به خوبی تهیه و با استفاده از تجربیات سایر کشور ها و لحاظ فرهنگ ملی و اوضاع و احوال هر کشور تدوین شود تا در کاهش جمعیت کیفری مقرون به موفقیت باشد.^۱

در همین راستا، تیاریان از نظارت و مراقبت الکترونیکی به عنوان دستاورد مطالعات کیفر شناسان و حامیان همپای تحولات علمی و ابداعات و اختراعات بشر در قرن بیست و یکم یاد کرد. رکنار استفاده از ابزار الکترونیکی به عنوان جایگزین حبس که چند دهه بیشتر از ابداع آن نمی گذرد، در همین دوران و بلکه قبل از آن دولت ها از این ابزار در اهداف دیگری هرچند پیشگیری از وقوع جرم و کشف جرم به عنوان پاسخ پیشینی به پدیده ها بزهکاری بهره گرفته اند.

این مساله را نیز نباید فراموش کرد که جمعیت رو به افزایش زندانیان گنجایش نظام زندان را می کاهد و مسئولان نمی توانند برای برنامه های توان بخشی و بازسازگارسازی اجتماعی زندانیان کار چندانی انجام دهند. مخالفان کیفر حبس معتقدند زندان در عمل به یک محیط جرم زا و مجرم پرور تبدیل شده است.^۲ در زندان است که

۱- آیین نامه اجرایی سازمان زندانها، ۱۳۸۶

۲- آنسل، دفاع اجتماعی، ۱۳۸۲، ۱۲.

مجرمان اتفاقی در کنار مجرمان حرفه ای ممکن است به جای تربیت و اصلاح به یادگیری فنون ارتکاب جرم پردازند. به طوری که متهمین و محکومین سابقه دار و محکومین بی سابقه هم زیستی اجباری داشته و نهایتاً برای فعالیت بزهکارانه در آینده برنامه ریزی می کنند.

اگر به زندان، معضلات مصرف مواد مخدر، ایدز (برای اولین بار در زندان زابل مشاهده شده رد)، هیپاتیت و ... را نیز اضافه کنیم، تصویر غم انگیزی ترسیم خواهد شد و بر این اساس است که بسیاری از جرم شناسان اعتقاد دارند، نهاد زندان با بحران روبرو شده و مشروعتن آن زیر سوال رفته است.

لذا اطلاق اصطلاح نظارت و مراقبت الکترونیکی بایستی به کارکرد و هدف بکارگیری آن توجه داشت که آیا به منظور پیش گیری از وقوع جرم یا کشف جرم و یا جایگزینی برای حبس مورد استفاده قرار می گیرد، ابیهی است که نوع ابزار با توجه به هدف بکارگیری می توان مختلف باشد. در این نوشتار نظارت الکترونیکی به عنوان یکی از مجازات های بینابین یا جایگزین های زندان به و ش با گاهی به حقوق کیفری فرانسه مورد مطالعه قرار می گیرد. هدف اصلی نظارت الکترونیکی کاهش تراکم جمعیت زندان است و به عنوان یک ضمانت اجرا، جایگزین و گاه تکمیل کننده ی مجازات زندان به حساب می آید. کاهش هزینه ها و در اجتماع نگه داشتن مجرمان و حفظ ارتباط اجتماعی آنان و حضور آنان در خانواده که از بسیاری از مشکلات جلوگیری می کند، از دیگر اهداف این برنامه محسوب می شود.